

انجمنهای مطبوعاتی ایران

قاسال ۱۳۵۷

مسعود بروزین*

اگر تاریخ مطبوعات کشورمان را به شش دوره تقسیم کیم:

- دوره اول، آغاز حیات مطبوعات تا مشروطه.
- دوره دوم، تا شروع سده چهاردهم شمسی.
- دوره سوم، تا سال ۱۳۲۰ و حمله متفقین به ایران در حنگ جهانی دوم.

● دوره چهارم، تا سال ۱۳۳۲.

● دوره پنجم، تا انقلاب سلطنت.

● دوره ششم، از شروع حکومت جمهوری اسلامی در ایران، در بازه موضوعی به نام انجمن مطبوعات، در دوره‌های اول و دوم نکته قابل تأملی به چشم نمی‌خورد. این امر در دوره سوم هم با بی‌اعتنایی اجباری مواجه بود. در حقیقت، اوضاع سیاسی و امنیتی روز، به «راباب جراید» اجازه نمی‌داد به این امر فکر کنند و تجمع رسمی و صفتی داشته باشند.

گروهی محدود از مدیران گرد هماییهای داشتند که «انجمن ادبی» تلقی می‌شد. آنهایی که به شعر و شاعری علاقه‌مند بودند، باهم می‌نشستند و شعری می‌خواندند و حالی می‌کردند. عده‌ای هم به کارچاق کنی می‌پرداختند.

در دوره چهارم، انجمن مطبوعات برای اولین بار به مفهوم سیاسی- صنفی خود به وجود آمد و به صورت تشکیلات مطبوعاتی- اداری از طرف دولت به رسمیت شناخته شد. در همین گیروادار، روزنامه‌های احزاب و دسته‌های همسو به برپایی واحدهای مشابه پرداختند. زیرا مطبوعات سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ در یک تقسیم‌بندی کلی سه گروه می‌شدند که بدون تقدم و تأخیر می‌توان نوشت: جبهه استقلال، جبهه آزادی، جبهه بی‌طرف و مستقل. جبهه استقلال هموای غرب به سرداشت و جبهه آزادی هموای شرق.

و اما در ربع قرن دوره پنجم، انجمن مطبوعات بازی رواج بسیار داشت. به سبب رقبت مدیران و «جهه»‌های مطبوعاتی، هر چند وقت یک بار هیئت مدیره‌ای از هم می‌پاشید و هیئتی جدید جای آن می‌نشست و گاه انجمن نام تازه به خود می‌گرفت. اوایل امر هر روزنامه عضو، ماهانه مبلغی بابت حق عضویت می‌داد، اما این رسم به تدریج منسخ شد و هزینه انجمن و فعالیتهای آن به گردن کابینه‌های وقت افتاد. دولت هم از این کار بدش نمی‌آمد. جرا که بهتر می‌توانست انجمن و درنتیجه روزنامه‌ها را در دست داشته باشد.

علاوه بر مدیران، در این دوره خبرنگاران و نویسندهای کارگران چاپخانه‌ها و توزیع‌کنندگان مطبوعات نیز واحدهایی جداگانه برای خود تأسیس کردند که مشخصات هریک به طور جداگانه در قسمت دوم مقاله آمده است و از تکرار مطلب خودداری می‌شود.

تا سال ۱۳۵۷ در مجموع سه نوع تشکیلات مطبوعاتی به وجود آمد. تشکیلات مدیران و صاحبان امتیاز زیر عنوان انجمن و جبهه، واحد صنفی نویسندهای کارگران سندیکا، گروه‌بندی کارگران

رشته‌های مختلف مربوط به چاپ زیر عنوان سندیکا و دسته‌بندی توزیع کنندگان و فروشنده‌گان مطبوعات زیر عنوان اتحادیه. همکاری بعضی از کارکنان سایر وسائل ارتباط جمعی نیز با بعضی از این واحدها به چشم می‌خورد.

تأسیس این سندیکاهای اتحادیه‌ها چندان سهل نبود و باید مسیر مقررات کارگری و قانون کار و مداخلات اداری که خود را در کلیه امور از این نوع صاحب نقش و نفوذ می‌دانستند پیموده می‌شد، تا به ثبت رسند و رسمیت یابند، اثر معنوی این فعالیتها وستی و تزدیکتر شدن اعضا هروارد بود که حد الیه به مذاق اکثر صاحبان امتیاز و مدیران جراید شیرین نمی‌آمد.

صحبت از دوره ششم را واگذار می‌کنم به نویسنده‌گان و آگاهان جوان، چرا که راقم این سطور به سبب کهولت سن، مشخصاتی به آرشیو ۸۰هزار فیشی خود در این باره اضافه نکرده است. به کلامی دیگر، آرشیو من از نظر تاریخ، تا آخر سال ۱۳۵۶ را در بردارد، به استثنای حدود ۸۰۰ فیش مربوط به سالهای ۱۳۵۷/۵۸ که از آنها در تدوین کتاب «مطبوعات ایران در نیستین سال انقلاب اسلامی» استفاده کرده‌ام.

به دنبال این مقدمه کوتاه، می‌برازیم به معرفی هریک از واحدهای بیست و شش گانه مطبوعات به ترتیب حروف الفبا عناوین.

اتحادیه فروشنده‌گان جراید

این اتحادیه به سال ۱۳۳۷ تأسیس شد. اعضای آن را که در دهه ۵۰ به بیش از ۶۰۰ نفر رسید. روزنامه‌فروشها اعم از صاحبان کیوسک، دارندگان بساط، نماینده‌های فروش و توزیع کنندگان موتورسوار و پیاده تشکیل می‌دادند. فروشنده‌گان دستدوم یعنی کسانی که از توزیع کنندگان روزنامه می‌گرفتند و کارشان دائمی نبود، جزو اعضا رسمی محسوب نمی‌شدند.

اتحادیه از نظر قانونی به اتفاق اصناف وابسته بود و بک هیئت دیره دوازده نفر رئی آن را اداره می‌کرد. مرکز اتحادیه طبق قانون کسار در پایتخت بود و نمی‌توانست اتحادیه‌های احتمالی شهرستانها را شاخه خود بداند. مراکز چند استان سعی کردند اتحادیه‌های مشابه به وجود آورند، ولی به علت کمی عضو توفیقی حاصل نیامد.

اتحادیه کارگران چاپخانه‌ها

نیستین همبستگی کارگران چاپخانه‌ها در تاریخ مطبوعات ایران، اتحادیه‌ای بود با این عنوان که در سال ۱۲۸۹ تشکیل شد و یک ارگان مطبوعاتی هم به نام اتفاق کارگران داشت. اتفاق کارگران که با موضع تند و متمایل به چپ ماهی دو شماره انتشار می‌یافت، ناشر افکار و حافظ منافع حروفچیها، متصدیان ماشینهای چاپ و سایر افرادی بود که کارشان به نوعی با چاپ و چاپخانه مربوط می‌شد. اهمیت نشریه اتفاق کارگران را باید در این امر دانست که به پشتیبانی از نیستین اعتضاب کارگران چاپ و چاپخانه‌ها پرداخت. علت اعتضاب، تمایلات و عقاید اشتراکی ثبت شده است. به این اتحادیه «شورای متحده طبعین» نیز می‌گفتند.

اتحادیه مطبوعات فارس

این اتحادیه، از جمیعتهای مطبوعاتی فارس بود که به سال ۱۳۳۱ ایجاد شد و هیئت مدیره‌ای مشکل از مدیران روزنامه‌های بهار ایران، دوست ایران و رستاخیز آن را اداره می‌کرد. دوران فعالیت آن زیاد به طول نیانجامید و در جهت منافع مطبوعات کاری از پیش نبرد.

اتحادیه ملی مطبوعات

تشکیلات خلق انسانی بود که در سال ۱۳۲۹ شمسی موجودیت آن از طرف روزنامه‌های کانون، کشور، وظیفه و هور اعلام شد، ولی خیلی زود از هم پاشید.

انجمن زنان روزنامنگار ایران

در دو دهه ۴۰ و ۵۰، حضور زنان روزنامنگار در کل مطبوعات ایران و به ویژه در تهران کاملاً محسوس بود. اینان نظیر

جهة آزادی

در نیمة اول دهه ۲۰، دو دسته بندی سیاسی- مطبوعاتی در تهران برپا شد که یکی جبهه آزادی نام داشت و دیگری جبهه استقلال. اولی گروه دست چپی تلقی می شد و دومی گروه دست راستی. جبهه استقلال تعداد اعضای ثابت و هوادار خود را برقی نزدیک به ۳۰ رساند ولی جبهه آزادی علی رغم عضو گفته، صاحب نفوذ بیشتر بود و حزب توده ایران و گروههای چپ، هوادار آن به شمار می رفتند.

جهة استقلال

رک: ردیف بالا، همچنین رساله اول ساتن وابسته اسبق مطبوعاتی سفارت انگلیس در تهران که به سال ۱۹۶۸م. در مجله موسسه انگلیسی مطالعات ایرانی به زبان انگلیسی به چاپ رسیده و اشارات وی در کتاب مطبوعات ایران از شهریور ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۶ نوشته دکتر حسین ابوترابیان آمده است.

جهة روزنامه‌نگاران مبارز راه‌آهن

اشتباه تواحد بود اگر تشکیلات راه‌آهن دولتی را در سالهای ۱۳۲۰-۱۳۲۲ یک واحد سیاسی تلقی کنیم. چرا که احزاب و مطبوعات ارگان آنها سعی می کردند با به راه اندختن میتینگ، راهپیمایی، تظاهرات و فعالیتهای سیاسی کارگران آن، از مؤسسه راه‌آهن استفاده کنند. جبهه روزنامه‌نگاران مبارز راه‌آهن یک هفتنه نامه سیاسی- اجتماعی بود که با همت چند روزنامه‌نویس به سال ۱۳۲۱ انتشار می‌یافت و نویسنده‌گان آن، نام گروه کوچک خود را به این نشریه تسری داده بودند.

جهة مطبوعات اصفهان

یکی از قدیمی‌ترین تشکلهای مطبوعاتی طی پنجاه سال اخیر، جبهه مطبوعات اصفهان است که حدود سال ۱۳۲۰ توسط چند نفر از مدیران جراید اصفهان اعلام وجود کرد. تا مدت پنج سال هم اینجا و آنجا از آن نام برده می‌شد، ولی چون فعالیت چشمگیری نداشت و به قول معروف اسمش دهان پر کن بود، بین سالهای ۱۳۲۵/۲۶ از هم پاشید. رک: مجمع نامه‌نگاران اصفهان

جهة مطبوعات ضد دیکتاتوری

این جبهه مشکل از گروهی از مدیران روزنامه‌های متمایل به چپ تهران بود. چند نویسنده مطبوعات دست راستی نیز در جمع آنها دیده می‌شد. قدرت جبهه به تدرج افزایش یافت، تا سال ۱۳۲۷ که از هر حیث قابل ملاحظه بود. اعلامیه این جبهه در تابستان همان سال به سبب توقیف ده روزنامه به هنگام کابینه تختسته وزیر عبدالحسین هریر، ایجاد تشنج کرد و واکنشهای متقابلي را از طرف دولت سبب شد. دوران فعالیت جبهه مطبوعات ضد دیکتاتوری محدود بود و برخلاف انتظار زود خوابید. رک: سندیکای مطبوعات ایران.

جهة مطبوعات مبارز ملی

این جبهه، از گروههای مدیران چند نشریه بود که در سالهای آخر دهه ۲۰ در تهران تشکیل شد و سرنوشتی همانند چند دسته‌بندی دیگر مطبوعاتی پیدا کرد و خود به خود از هم پاشید.

جهة مطبوعات متعدد ایران

در دهه ۳۰، دو جبهه مطبوعاتی مشکل از مدیران تعداد زیادی از روزنامه‌ها و مجلات یکی بعداز دیگری در تهران تشکیل شد که یکی جبهه مطبوعات متعدد نام داشت و دیگری جبهه مطبوعات متفق. هر دو این جبهه‌ها جنبه صنفی داشتند و تعداد اعضای هر یک به نسبت کل نشریاتی که در پایتخت انتشار می‌یافت، کم بود. رقابت این دو جبهه در تشکیل جلسات و مصاحبه‌های عضو وظیفه داشتند عضویت خود را در سر لوحه و یا جای مناسبی در صفحات نشریه منعکس کنند. در این مقاله کوتاه، از ذکر نام تمام آنها مذورم، ولی در کتاب شناسنامه مطبوعات ایران آوردم. عمر این دو جبهه از سایر واحدهای مطبوعاتی که قبل از تشكیل داده بودند، به مرائب بیشتر بود.

نویسنده‌گان مرد به بسیاری باز کارهای مربوط به روزنامه‌نگاری چون فنی چون صفحه‌آرایی و تنظیم فنی مطالب می‌پرداختند. انجمن زنان روزنامه‌نگار به سال ۱۳۵۰ تأسیس یافت و تردیدی نیست که انتشار کتاب زنان روزنامه‌نگار، واندیشمند ایران نوشته پری شیخ‌الاسلامی در سرعت توسعه و تشكل آن مؤثر افتاد. هدف انجمن زنان روزنامه‌نگار ایران، «حمایت از حقوق بانوان روزنامه‌نگار» بود و دو نوع عضو داشت: دائمی و وابسته. تعداد اعضای آن در دهه ۵۰ به ۳۸ عضو دائمی و ۵۰ عضو وابسته رسید. جنبه‌های تبلیغاتی این انجمن، آرام ولی مطمئن به شمار می‌رفت.

انجمن مطبوعات ایران

نخستین انجمن مطبوعات ایران، در نیمة اول دهه ۲۰ در تهران تشکیل یافت و به رسمیت شناخته شد. مدیران پنج روزنامه و دو مجله یعنی اطلاعات، ایران، ستاره، پیکار روز، نبرد، امید و سخن مؤسسان آن به شمار می‌روند.

کوشش در تشکیل مطبوعات، از جمله هدفهای آن اعلام شد و پس از مدت کوتاهی به سازمان بین‌المللی مطبوعات پیوست. مقر آن محل تشکیل مصاحبه‌های رسمی مطبوعاتی و رادیویی و همچنین تجمع و ملاقات مدیران، روزنامه‌نویسان و خبرنگاران مطبوعات و خبرگزاریهای خارجی بود.

این انجمن مطبوعاتی، مدت زیادی روی پا نایستاد، چرا که به سبب اختلاف‌نظرهای مدیران در جبهه‌گیریهای سیاسی و به ویژه فضای سیاسی- اجتماعی روز رفته تعطیل شد.

انجمن مطبوعات ایران

به دنبال تقریباً یک دهه فترت تشکیلاتی، این انجمن به سال ۱۳۳۹ تأسیس شد و گرایش صاحبان امتیاز و مدیران جراید و مجلات به آن قابل ملاحظه بود.

ریاست هیئت مدیره در دوره اول با مدیر روزنامه اطلاعات و مدیریت عامل با مدیر مجله روشنگر بود. در دوره دوم، مدیر مجله خواندنیها به ریاست هیئت مدیره رسید و چون دارای سلیقه و عقیده‌های خاص بود، عده‌ای از اعضای انجمن کناره گیردند. در دوره سوم ریاست هیئت مدیره به مدیر سالمند روزنامه کوشش رسید ولی کوشش او در احیای انجمن به جایی نرسید و این تأسیس مطبوعاتی نیز خود به خود «تاپدید» شد. رک: کانون روزنامه‌نگاران ایران.

باشگاه مطبوعات ایران

این باشگاه یکی از واحدهای تشکیلاتی مطبوعات است که به سال ۱۳۴۷ تشکیل شد و همان‌گونه که از نامش بر می‌آید، بیشتر جنبه تشریفاتی داشت و محل برپایی مصاحبه‌های مطبوعاتی و رادیویی مقامات روز، ملاقات مدیران خبرنگاران داخلی و خارجی و همچنین دیدار دیگران با روزنامه‌نویسان بود.

باشگاه در نیمة اول دهه ۵۰ به حزب ایران نوین متمایل شد. اعضا آن را ۸۰ نفر از اصحاب امتیاز داشتند که حدود ۵۰ نفر آنها از صاحبان امتیاز و مدیرهای مطبوعات شهرستانی بودند.

باشگاه به تدریج به صورت مرکز فعالیت حوزه‌ها و مطبوعات وابسته به حزب یاد شده درآمد. هیئت مدیره شرکت تعاونی روزنامه‌نگاران ایران نیز برای انجام امور خود از همین باشگاه استفاده می‌کرد. رک: شرکت تعاونی روزنامه‌نگاران ایران.

جامعة روزنامه‌نگاران ملی

این عنوان برخلاف مفهوم آن، متعلق به یک جمعیت یا گروهی نیست، بلکه عنوان یک هفتنه نامه سیاسی- اجتماعی در سالهای ۱۳۳۱/۳۲ در تهران است که صحبت درباره آن از حوصله این مقاله خارج است. در آن زمان شایع بود که چند روزنامه‌نگار می‌خواستند با استفاده از عنوان نشریه، جمعیتی هم تشکیل دهند. ولی نمی‌دانم تشکیل شد یا نه.

سازمان روزنامه‌نگاران

این سازمان را مدیران روزنامه‌های رستگار، رشدملی، پیام و عزم (منتشره در تهران) به سال ۱۳۳۰ به وجود آوردند و هفت‌نامه‌ای با عنوان سازمان روزنامه‌نگاران برای مدت کوتاهی انتشار دادند. این سازمان را «روزنامه‌نگاران ملی» هم گفته‌اند و دوران فعالیتش همانند ارگانش اندک بود.

سندیکای کارگران گروه انتشارات کیهان

مؤسسه انتشارات روزنامه کیهان در تهران، طی تقریباً چهاردهه دارای نزدیک به ۵ هزار عضو شد و روزنامه و مجلات متعدد منتشر می‌کرد. کارگران مؤسسه در طول این مدت چندبار تلاش‌های کوچک و غیرمشکل برای ایجاد نوعی سندیکا از خود نشان دادند که پیگیر نبود و مشکلاتی هم بیش می‌آمد. بالاخره سال ۱۳۵۰ توفیق حاصل آمد و سندیکای کارگران گروه انتشارات کیهان به ثبت رسید و رسمی تشكیل یافت. سندیکا ۷۰۰ عضو داشت و آن را یک هیئت مدیره هفت‌نفری که در مجمع عمومی سالانه انتخاب می‌شد، اداره می‌کرد و برای اطلاع اعضا خود از فعالیتهای مربوط، به انتشار یک نشریه داخلی نیز دست یازد.

سندیکای مطبوعات ایران

این سندیکا، عنوان خلق الساعه گرد همایی غیرمشکل و ناگهانی عده‌ای از صاحبان امتیاز و مدیران مطبوعات به سال ۱۳۲۷ در تهران بود. و قطعنامه‌ای علیه نمایندگانی که در مجلس شورای ملی ایران اختتاق مطبوعات را خواستار بودند، صادر کرد و بعد افول نمود. رک: جبهه مطبوعات ضد بکتابوری.

سندیکای کارکنان اداری و سایل ارتیاط جمعی استان مرکزی

این سندیکا را که در سال ۱۳۵۳ به وجود آمد و باشیت آن رسمیت یافت، باید یک تشکیلات اداری-صنفی تلقی کرد و برادر دوقلوی سندیکای نویسنده‌گان و خبرنگاران مطبوعات در تهران دانست. هدف آن حفظ منافع کارمندان مؤسسه‌های مطبوعاتی بود و منافع کارمندان بعضی از سایل ارتیاط جمعی دیگر را نیز برداشت. کارمندانش زیر پوشش صنفی این سندیکا قرار گیرند. تعداد واقعی اعضا آن هیچ‌گاه علني اعلام نشد. دارای هیئت مدیره و دبیر بود که از طرف مجمع عمومی برای مدت دو سال انتخاب می‌شدند. همان‌طور که از نامش بر می‌آید، فعالیتهای سندیکا محدود به تهران بود و در شهرستانها شاخه نداشت.

سندیکای نویسنده‌گان و خبرنگاران مطبوعات

این سندیکا، مهمترین و بزرگترین واحد ثبت شده صنفی مطبوعات بود که به سال ۱۳۴۱ در تهران به وجود آمد. سعی در ایجاد سندیکای نویسنده‌گان مطبوعات تاریخی مفصل دارد که به دهه ۲۰ از طرف نویسنده‌گان، خبرنگاران، مترجمان و در واقع طبقه رحمتشکیل آغاز شد. تعداد اعضا سندیکای نویسنده‌گان و خبرنگاران مطبوعات در مدتی کمتر از ده سال به بیش از ۳۷۰ نفر رسید. هیئت بازرسی و هیئت داوری تشکیل می‌داد. و این واحدها هم زیر نظر آن بودند: صندوق بیکاری، صندوق رفاه نویسنده‌گان و خبرنگاران حرفه‌ای، صندوق تعاقون، صندوق تعاقونی اعتبار مسکن نویسنده‌گان و خبرنگاران.

سندیکا یک بولتن هفتگی و پیزه اعضا هم داشت که نسخه‌ای از آن برای روزنامه‌ها و مجلات نیز فرستاده می‌شد تا از فعالیتهای سندیکا آگاه شوند. نگارنده این سطور نخستین دبیر انتخابی این سندیکا بود. شعبه‌های سندیکا در آغاز کار در چند استان تشکیل شد، ولی به سبب مقررات روز دولتی سندیکای هر استان خاص همان

استان بود و باید به طور مستقل عمل می‌کرد. چنین نیز شد. با این همه، ارتباط و هم‌دلی برقار ماند. سندیکای نویسنده‌گان و خبرنگاران در سال ۱۳۵۷ دو اعلامیه مهم انتشار داد که اولی برای شروع اعتصاب عمومی مطبوعات در آن سال بود و دیگر برای خاتمه آن اعتصاب دوام‌های.

تشکیل سندیکای نویسنده‌گان و خبرنگاران و مساعی آن در جهت منافع اعضاء عامل تشویقی برای سایر حمکشان مطبوعات در ایجاد سندیکا و اتحادیه وغیره به شمار می‌رود.

گفتنی است که سندیکا علاوه بر اعضای حرفه‌ای، عضو افتخاری هم داشت. این گونه اعضاء را هیئت مدیره از جمیع نویسنده‌گان بسام انتخاب می‌کرد و مراتب را طی نامه‌ای به عضو افتخاری منتخب اطلاع می‌داد.

شرکت تعاونی روزنامه‌نگاران ایران

این شرکت تعاونی با همکاری گروهی از مدیران روزنامه‌ها و مجلات وابسته به حزب ایران نویسندگان در دهه ۱۳۴۳/۵۳ فعالیت می‌کرد و چون هدف آن از عنوانش هویت داشت، فقط به معنی اسمی آن بسندید می‌شود. رک: باشگاه مطبوعات ایران.

کانون روزنامه‌نگاران ایران

کانون روزنامه‌نگاران ایران به سال ۱۳۳۳ با همکاری مدیران ده روزنامه، یازده هفته نامه، ده مجله و چند فصلنامه تشکیل شد. نخستین مدیر عامل آن، مدیر مجله روشنگر بود و دبیری کانون بر عهده مدیر هفته‌نامه اتحاد ملل گذاشته شد. همکاری اعضائی کانون با جبهه مطبوعات متفق ایران، سبب تشکیل انجمن مطبوعات ایران در سال ۱۳۳۹ شد.

جمع‌نامه‌نگاران اصفهان

پس از آن که جبهه مطبوعات اصفهان تقریباً از هم پاشید، عده‌ای از مدیران روزنامه‌های آن شهر به تشکیل این مجمع پرداختند. به کلامی دیگر چند مدیر از جبهه خارج شدند و چند مدیر دیگر به آن افزوده شد و نام آن تغییر یافت. این مجمع نیز یک تشکیلات اسمی بود و شاید وسیله‌ای برای اعمال نفوذ‌های احتمالی. این مجمع حدود سه سال دوام آورد و اختلاف نظر مدیران-تابع سیاست روز و ضعف دولت- سبب شد که خود به خود از بین برود. رک: جبهه مطبوعات اصفهان.

هیئت مؤتلفه مطبوعات

این هیئت، یک گروه ۲۶ نفری مدیران مطبوعات گروههای چپ و راست بود که در شهریور ماه ۱۳۲۴ قطعنامه مشترکی علیه دخالت دولتها را خارجی در امور داخلی ایران صادر کردند و به آن‌جهان وزرا و خارجه تشکیل شده در لندن فرستادند. تلگرام قطعنامه در حدود ۵۰ امضا داشت. بعدها بعضی از مدیران امضا خود را تکذیب کردند و آن را جعلی خواندند. هیئت مؤتلفه مطبوعات فعالیت مهمن دیگری نداشت.

□ □ □

در پایان اضافه می‌کند که هرگاه عنوانی از واحدهای تشکیلاتی مطبوعات از قلم افتاده باشد، آرزومند قبول پوزش است. و دیگر اینکه، قسمتهایی از این مقاله نقل است از رساله اینجانب با عنوان تجزیه و تحلیل آماری مطبوعات ایران سالهای ۱۳۵۲/۱۳۵۱، که در شمارهای ۹ و ۴ مجله آینده (سال دهم، ۱۳۶۲) به چاپ رسیده است. بخشایی از این رساله مهره با جداول آماری مربوط و فهرست اسامی مطبوعات در طول سالهای یاد شده زیر چاپ است.

[۱] این ارجاع از این مقاله است: همایش ادب اسلامی، اسلام و ادب، تهران، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶.

* سعید بزرگ، از محققان پژوهش تاریخ مطبوعات ایران است تاکنون از او چندین کتاب به چاپ رسیده است. از جمله: سیری در مطبوعات ایران (تهران، ۱۳۴۴)، مطبوعات ایران (تهران، ۱۳۴۳-۵۳) و فرهنگ اصطلاحات روزنامه‌نگاری فارسی (تهران، ۱۳۶۶) ...